

—
Верховний
Суд

Аналіз
стану здійснення правосуддя
Великою Палатою Верховного Суду
у 2021 році

Київ 2022

Зміст

Список скорочень	3
Умовні позначки для юрисдикцій справ і матеріалів	3
1. Загальні обсяги роботи ВП ВС	4
1.1. Перебувало на розгляді	4
1.2. Надходження	5
1.3. Результати розгляду	7
1.4. Залишок	9
2. Здійснення правосуддя ВП ВС у касаційному порядку	10
2.1. Знаходилось на розгляді в касаційному порядку	10
2.2. Надходження та повернення справ у касаційному порядку	14
2.3. Результати касаційного розгляду	16
2.4. Залишок у касаційному порядку	18
3. Здійснення правосуддя ВП ВС в апеляційному порядку та за скаргами на рішення ДП ВРП	19
3.1. Загальні обсяги справ в апеляційному порядку та за скаргами на рішення ДП ВРП	19
3.2. Результати розгляду в апеляційному порядку та за скаргами на рішення ДП ВРП	21
3.3. Залишок апеляційних скарг та справ та за скаргами на рішення ДП ВРП	23
4. Здійснення правосуддя ВП ВС за заявами про перегляд судових рішень за виключними та нововиявленими обставинами	24
Додатки	25
Порівняльна аналітична таблиця 1. Загальні показники здійснення правосуддя ВП ВС за порядком звернення та видами справ	25
Порівняльна аналітична таблиця 2. Результати здійснення правосуддя ВП ВС за порядком звернення та видами справ	25

Список скорочень

ЄСПЛ	– Європейський суд з прав людини
ВП ВС	– Велика Палата Верховного Суду
ВРП	– Вища рада правосуддя
ДП	– дисциплінарні палати Вищої ради правосуддя
КАС	– Касаційний адміністративний суд у складі Верховного Суду
КС ВС	– касаційні суди у складі Верховного Суду
матеріали	– процесуальні звернення, стосовно яких не відкрито провадження
справи	– процесуальні звернення, стосовно яких відкрито відповідні провадження: (у справі, апеляційне / касаційне, за заявою)
кінцеві рішення	– рішення, якими завершено розгляд у ВС

Умовні позначки для юрисдикцій справ і матеріалів

- ^A адміністративної
- ^{АП} про адміністративні правопорушення
- ^Г господарської
- ^К кримінальної
- ^Ц цивільної

1. Загальні обсяги роботи ВП ВС

1.1. Перебувало на розгляді

На розгляді ВП ВС у 2021 році перебувало **1391** справа та матеріали, із урахуванням нерозглянутих справ і матеріалів, на початок досліджуваного періоду. Загальні обсяги справ і матеріалів ВП ВС, що знаходились на розгляді, у досліджуваному періоді на 6 % менше, ніж у 2020 році. Із них за формами звернень знаходилось на розгляді:

454 справи в апеляційному та **297** – у касаційному порядку;

238 та **11** заяв про перегляд судових рішень відповідно за виключними та нововиявленими обставинами;

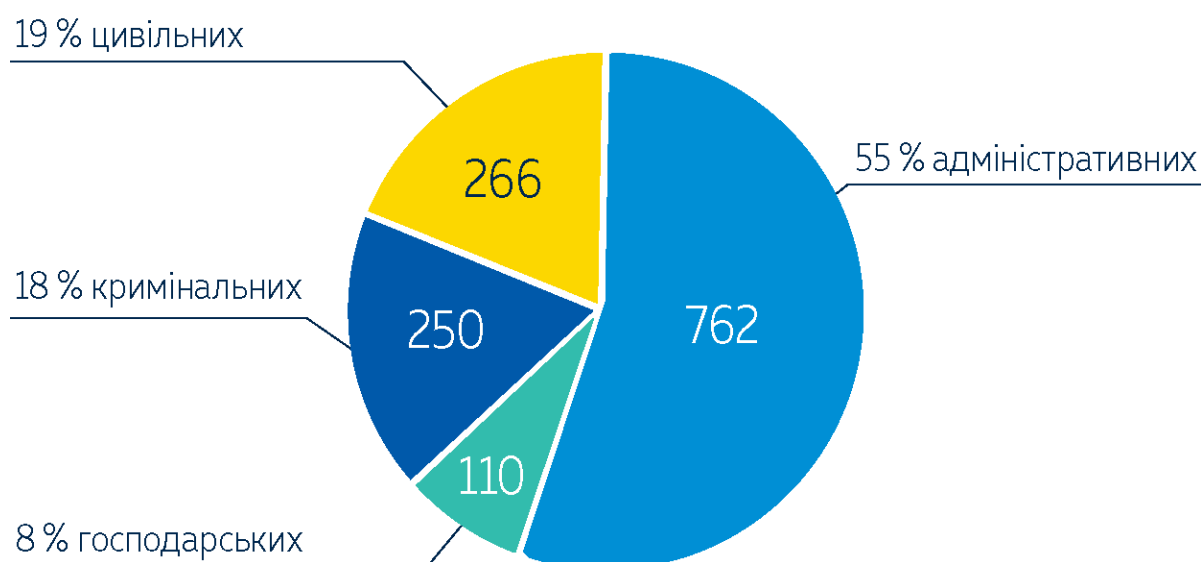
63 скарги на рішення ВРП (у частині її ДП).

Крім цього, усі **328** інших процесуальних звернень, які перебували на розгляді проти 209 у 2020 році, ВП ВС повернула або відмовила у відкритті провадження, оскільки їх розгляд по суті не передбачений процесуальним законодавством.

Загальна структура обсягів справ і матеріалів, що знаходились на розгляді ВП ВС, зображена на *діаграмі 1*.

Діаграма 1

Структура обсягів справ і матеріалів ВП ВС за видами судочинства у 2021 році

Більше половини загальної кількості справ і матеріалів (63 %), що знаходились на розгляді ВП ВС, становили **874** процесуальні звернення, подані в касаційному порядку, за заявами про перегляд рішень за нововиявленими або виключними обставинами та стосовно інших справ і матеріалів, а саме: 266^Ч, 250^К, 245^А, 110^Г та 3^{АП} справи та матеріали. Питома вага цих тотожних звернень, що перебували на розгляді ВП ВС, складається по третині за цивільною, кримінальною й адміністративною та 13 % за господарською юрисдикціями. Порівняно з даними 2020 року в періоді, що аналізується, збільшилась на 17 % питома вага зазначених тотожних форм кримінальних справ та матеріалів і зменшилась на 11 % та по 3 % питома вага аналогічних форм справ і матеріалів відповідно за адміністративною, господарською та цивільною юрисдикціями.

Крім цього, у порядку адміністративного судочинства на розгляді ВП ВС у 2021 році знаходилось **517** апеляційних скарг та скарг на рішення ДП ВРП, які разом склали 37 % від загальних обсягів справ і матеріалів ВП ВС, як і у 2020 році (551).

Таким чином, загалом у порядку адміністративного судочинства у ВП ВС знаходилось **762** справи та матеріали, що становить понад половину загальної кількості справ і матеріалів. Іншу половину справ і матеріалів складають справи та матеріали господарської, кримінальної, цивільної юрисдикцій та про адміністративні правопорушення.

Наприкінці 2021 року у складі суддів ВП ВС відбувались зміни, пов'язані із виходом у відставку Голови ВС Данішевської В. І. та обранням на цю посаду Князева В. С., а також було обрано суддю Рогач Л. І. Секретарем ВП ВС, а суддю КАС Железного І. В. – до складу ВП ВС. З огляду на особливості розгляду всіх судових справ і матеріалів законодавчо встановленою більшістю суддівського складу ВП ВС, у 2021 році середній рівень участі одного судді ВП ВС в опрацюванні справ, які знаходились на розгляді, становив **1114** одиниць, у тому числі **878** у справах і матеріалах із надходження ВП ВС.

1.2. Надходження

У 2021 році до ВП ВС надійшло **1112** процесуальних звернень та справ, що майже на чверть більше, ніж у 2020 році. За суб'єктами звернення та видами судових справ і матеріалів надходження ВП ВС розподілилось таким чином (малюнок 1).

Структура надходження справ і матеріалів безпосередньо від суб'єктів звернення до ВП ВС у 2020 – 2021 роках

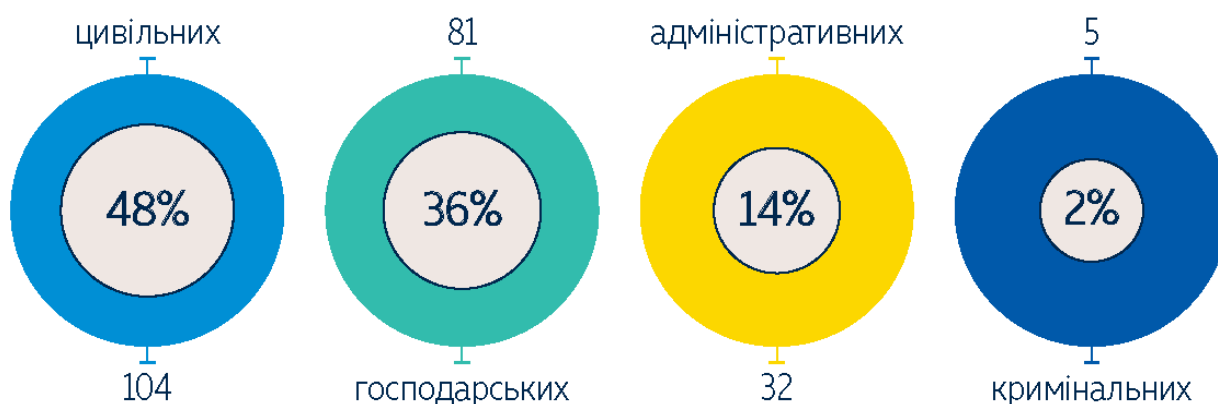
Упродовж 2021 року безпосередньо від суб'єктів звернення надійшло 80 % процесуальних звернень і справ у загальному обсязі надходження ВП ВС, або **890** одиниць, що майже на третину більше, ніж у 2020 році. Також надійшло **222** судові справи від КС, що становить 20 % проти 26 % у порівнюваному періоді.

У періоді, що досліджується, зменшилось надходження заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами (-25 %), скарг на рішення ДП ВРП (-18 %), апеляційних скарг та справ (-15 %) та касаційних справ (-5 %). Разом із цим більше ніж у 3 рази збільшилося надходження заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами та майже у 1,6 раза – інших форм звернень.

За юрисдикціями справи та матеріали, що надійшли, розподілились таким чином (діаграма 2).

Діаграма 2

Структура загального надходження справ і матеріалів до ВП ВС за юрисдикціями у 2021 році

За юрисдикціями в порівнюваних роках зменшилась питома вага процесуальних звернень адміністративного (-8 %) та господарського (-3 %) судочинства водночас зі збільшенням частини надходження процесуальних звернень і справ кримінального судочинства (+11 %). Питома вага процесуальних звернень цивільного судочинства в порівнюваних роках залишилася незмінною.

1.3. Результати розгляду

У 2021 році ВП ВС ухвалено **1069** судових рішень, якими завершено розгляд справ і матеріалів, що на 6 % більше, ніж у 2020 році (1013).

ВП ВС завершила розгляд 240^К, 210^А, 166^Ц, 46^Г та 3^{АП} справ і матеріалів за зверненнями, тотожними для всіх юрисдикцій¹, а також в адміністративних справах ухвалила в апеляційному порядку та за скаргами ДП ВРП **404** рішення. Порівняно з 2020 роком у досліджуваному періоді більше ніж у 2,5 рази ухвалено кінцевих рішень у кримінальних справах і матеріалах, майже у 2 рази менше – у господарських та в 1,4 рази менше – у цивільних.

Загалом в адміністративних справах і матеріалах ВП ВС ухвалила **614** кінцевих рішень, або на 2 % більше, ніж у 2020 році, зокрема майже у 1,4 рази зросли обсяги таких рішень за апеляційними скаргами та за скаргами на рішення ДП ВРП, однак обсяги рішень стосовно тотожних видів звернень зменшились майже у 1,5 рази.

¹ Процесуальні звернення, подані в касаційному порядку, за заявами про перегляд рішень за нововиявленими або виключними обставинами та стосовно інших справ і матеріалів.

Аналіз стану здійснення правосуддя ВП ВС у 2021 році

За результатами розгляду справ і матеріалів ВП ВС ухвалила **440** судових рішень по суті вимог, що становить 41 % від загальної кількості кінцевих рішень, а також **629** рішень, якими процесуальні звернення по суті не розглянуто (59 %). У звітному періоді загальні обсяги кінцевих рішень, ухвалених під час вирішення питання про відкриття провадження, збільшились у 2 рази з відповідним зменшенням кількості рішень по суті. Загальний розподіл рішень за результатами розгляду справ і матеріалів наведено на малюнку 2.

Малюнок 2

Розподіл кінцевих рішень, ухвалених ВП ВС у 2021 році

Отже, менше половини від загальної кількості кінцевих рішень ВП ВС у 2021 році склали рішення, якими вимоги процесуальних звернень вирішені по суті, зокрема у 318^А справах за апеляційними скаргами та за скаргами на рішення ДП ВРП, за іншими тотожними у кожній юрисдикції видами звернень 22^А, 48^А, 43^Г, 7^К та 2^{АП} справ. Частина розглянутих справ і матеріалів по суті склали 93 % у господарській, 55 % в адміністративній, 29 % у цивільній та 3 % у кримінальній юрисдикціях.

Частина рішень, якими вимоги задоволені по суті (179), на 31 % менша, ніж частина рішень, якими відмовлено в їх задоволенні (261). За результатами перегляду судових рішень ВП ВС задовольнила вимоги у 85 справах у касаційному порядку, у 73 справах в апеляційному порядку та у 10 справах за скаргами на рішення ВРП (у частині її ДП), а також на підставі 11 заяв за виключними обставинами.

Іншою частиною рішень процесуальні звернення не розглядалися по суті (**629**) у зв'язку з поверненням їх суб'єкту звернення, відмовою у відкритті провадження, закриттям провадження, залишенням без розгляду або ухваленням іншого рішення. ВП ВС ухвалила ці рішення у **275^А**, **233^К**, **117^Д**, **3^Г** та **1^{АП}** справі.

Рішення, якими справи і матеріали не розглянуті по суті, ВП ВС ухвалила стосовно **322** інших процесуальних звернень, **211** заяв про перегляд судових рішень за виключними та **9** заяв за нововиявленими обставинами, **77** апеляційних скарг, **9** скарг на рішення ВРП (у частині її ДП) та в **1** справі за касаційною скаргою.

60 справ у досліджуваному періоді ВП ВС розглянула в судових засіданнях із застосуванням режиму відео-конференції. Із них **45** справ – в апеляційному порядку, **10** справ – за скаргами на рішення ДП ВРП та **5** справ – у касаційному порядку.

Таким чином, у 2021 році кількість ухвалених судових рішень, якими вимоги процесуальних звернень вирішені по суті, майже у 1,5 раза менша, ніж кількість рішень, якими процесуальні звернення не розглядалися по суті.

Оскільки розгляд процесуальних звернень ВП ВС здійснюється щонайменше двома третинами її складу, упродовж 2021 року один суддя ВП ВС у середньому брав участь в ухваленні **873** кінцевих рішень.

1.4. Залишок

Наприкінці 2021 року у ВП ВС нерозглянутими залишились **195** процесуальних звернень та справ, тобто 14 % від загальної кількості справ і матеріалів, які знаходились на розгляді, тобто їх кількість зменшилася на 5 % порівняно з даними 2020 року. Серед нерозглянутих процесуальних звернень ВП ВС 45 % – це справи та матеріали, які розглядаються в касаційному порядку (**87** одиниць), та 38 % – в апеляційному (**74**). Порівняно з 2020 роком відбулось збільшення частини касаційних справ в 1,7 раза та зменшення апеляційних скарг та справ у 1,5 раза. Також залишились нерозглянутими **13** скарг на рішення ВРП (у частині її ДП), **14** заяв за виключними обставинами, **6** інших процесуальних звернень та **1** заява про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами. Додаткова візуалізація надана на *діаграмі 3*.

Структура залишку нерозглянутих справ і матеріалів ВП ВС за юрисдикціями станом на кінець 2021 року

На розгляді ВП ВС станом на 1 січня 2022 року залишилось 105 нерозглянутих справ і матеріалів адміністративного, 48 цивільного, 36 господарського та 6 кримінального судочинства.

2. Здійснення правосуддя ВП ВС у касаційному порядку

2.1. Знаходилось на розгляді в касаційному порядку

З урахуванням нерозглянутих справ (75) на початок 2021 року в провадженні ВП ВС знаходилось 297 справ у касаційному порядку. У 2020 році ці дані дорівнювали 621 одиниці, з яких 387 – нерозглянуті справи, які надійшли до 1 січня 2020 року. Оскільки ВП ВС на початку 2021 року мала у своєму провадженні у 5 разів менше нерозглянутих справ, ніж на початку 2020 року ², порівняльний аналіз абсолютних значень певних узагальнюючих показників здійснення правосуддя ВП ВС у касаційному порядку у звітному періоді не здійснюється.

У періоді, що аналізується, на розгляді ВП ВС перебувало 139 цивільних, 107 господарських, 45 адміністративних та 6 кримінальних справ. Найбільшу частину справ у касаційному порядку складають цивільні – 47 % та господарські – 36 %. Частка адміністративних справ досягнула 15 %, а кримінальні становлять 2 %. Порівняно із даними 2020 року питома вага господарських справ зросла на 15 % та цивільних на 10 %, а частина адміністративних справ зменшилась на чверть.

² Які накопичились упродовж 2019 року – до введення процесуальних фільтрів передачі справ на її розгляд згідно із Законом України від 02 жовтня 2019 року № 142-IX «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо підстав передачі справи на розгляд Великої Палати Верховного Суду та щодо строків повернення справи», який набрав чинності 19 жовтня 2019 року.

У 2021 році ВП ВС повернула до КС ВС **101** справу у касаційному порядку, або на 17 % менше, ніж у порівнюваному періоді (121). Примітно, що у досліджуваному періоді 97 % справ поверталися із числа тих, що надходили на розгляд у цьому ж періоді, тоді як у 2020 році їх розмір становив 69 %, тому що 31 % справ було повернуто із числа залишку на початок 2020 року. У зв'язку із цим динаміка повернення ВП ВС справ до КС ВС у 2021 році порівняно із 2020 роком висвітлюється стосовно загального обсягу справ, що перебували на розгляді.

У загальній кількості повернутих справ спостерігається такий розподіл справ за підставами повернення та юрисдикціями:

66 справ – за відсутності підстав для такої передачі, або 30⁴, 19⁷, 13⁴ та 4⁶ справ;

22 справи – у зв'язку з відсутністю виключної правової проблеми, з яких 11⁴, 7⁷ та 4⁴;

2 справи – за наявності висновку щодо застосування норм права у подібних правовідносинах, викладеного в раніше ухваленому рішенні ВП ВС, у тому числі у 1⁴ та у 1⁷ справі;

11 справ – у зв'язку з тим, що ВП ВС уже висловлена правова позиція щодо юрисдикції спору у подібних правовідносинах, а саме у 10⁴ справах та у 1⁷ справі.

Порівняно із аналогічними даними 2020 року майже за всіма підставами повернення кількісні дані не зазнали суттєвих змін, окрім зменшення втричі кількості повернутих справ з підстави, коли ВП ВС уже висловлена правова позиція щодо юрисдикції спору у подібних правовідносинах у 2021 році. У 2020 році 70 % повернутих справ за цією підставою становили адміністративні справи, а у звітному періоді справ цієї юрисдикції не було серед повернутих до КС ВС.

Розподіл повернутих справ за юрисдикціями не зазнав суттєвих змін за кожною підставою надходження, за винятком підстави – за відсутності виключної правової проблеми. Серед повернутих справ із цієї підстави зросла – з 5 до **11** цивільних справ у 2021 році та зменшилась з 12 у 2020 році до **7** у звітному році – кількість господарських справ.

Серед загальної кількості справ (**297**), які знаходяться на розгляді ВП ВС у касаційному порядку, перебувало **109** справ з підстави *наявності виключної правової проблеми*, які становили найбільшу частину. Це на 14 % більше, ніж у 2020 році. Із загальної кількості цих справ – 6⁶ та 19⁴, а більшу частину склали справи цивільної (**45**) та господарської (**39**) юрисдикцій, як і у 2020 році. У справах із цієї підстави ВП ВС повернула **38** справ у зв'язку з відсутністю виключної правової проблеми та за відсутності інших підстав для передачі справ від КС ВС проти 41 повернутої справи до КС ВС у 2020 році.

Також знаходились на розгляді **75** справ, пов'язаних із *необхідністю відступити від висновку колегії, палати, об'єднаної палати іншого касаційного суду*

ВС, та **59** – з підстави порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції, або 25 % та 20 % від загального обсягу справ. У 2020 році з першої підстави перебувало на розгляді в 1,4 раза менше, ніж звітного року. Із цих підстав у ВП ВС здебільшого знаходились цивільні та господарські справи.

Із загальної кількості справ, пов'язаних із необхідністю відступити від висновку колегії, палати, об'єднаної палати іншого касаційного суду ВС, повернуто до КС ВС **16** справ за відсутності цієї підстави, які складають п'яту частину від тих, що знаходились на розгляді з цієї підстави.

Серед справ з підстави порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції ВП ВС повернула **23** справи через відсутність цих підстав та **11** – оскільки ВП ВС вже висловила правову позицію щодо юрисдикції спору в подібних правовідносинах. Частина повернутих справ із цієї причини становила 75 % від загальної кількості тих, що перебували на розгляді ВП ВС із цієї підстави.

Найменші обсяги справ ВП ВС мала у зв'язку з необхідністю відступити від висновку ВП ВС – **38** одиниць, або висновку Верховного Суду України – **16** (зокрема, 8^ч, 5^А та 3^Г справи). У випадках необхідності відступити від висновків ВП ВС перебувало більше цивільних (**20**) та господарських справ (**16**), а також адміністративні (**2**) справи.

Серед справ, що перебували на розгляді у зв'язку з необхідністю відступити від висновку ВП ВС, четверту частину повернуто, а саме: **9** справ, у зв'язку з відсутністю цих підстав та **1** справу, оскільки наявний висновок щодо застосування норм права в подібних правовідносинах, викладений у раніше ухваленому рішенні ВП ВС. У загальній кількості справ із відступом від висновку Верховного Суду України у досліджуваному періоді повернуто **3** справи проти 1 у 2020 році.

Таким чином, 65 % справ ВП ВС повернула за відсутності підстав для такої передачі, майже у чверті випадках встановлено відсутність виключної правової проблеми, у 11 % – ВП ВС вже висловила правову позицію щодо юрисдикції спору у подібних правовідносинах та в 2 % – наявний висновок щодо застосування норми права в подібних правовідносинах, викладений у раніше ухваленому рішенні ВП ВС.

У досліджуваному періоді на розгляді ВП ВС у касаційному порядку перебувало найбільше справ за категоріями, представленими на малюнку 3.

Загальні обсяги справ у касаційному порядку за найчисленнішими категоріями у 2021 році

За найчисленнішими категоріями 2021 року порівняно із аналогічними даними 2020 року спостерігається незначне зменшення загальної кількості цивільних справ у спорах, що виникають з правочинів, зокрема договорів (– 6 %), щодо права власності чи іншого речового права, водночас обсяги справ про недоговірні зобов'язання тотожні, а також у господарських справах, стосовно земельних відносин зменшення відбулось на 33 %.

Натомість збільшення спостерігається на 33 % кількості адміністративних справ стосовно спорів з приводу адміністрування податків, зборів, платежів, а також контролю за дотриманням вимог податкового законодавства та господарських справ про банкрутство (+ 38 %).

За підсумками здійснення правосуддя у 2021 році ВП ВС 34 % судових справ (101) повернула до КС ВС, 37 % розглянула (109) та наприкінці періоду має третину нерозглянутих справ (87 проти 77 у 2020 році) від загального обсягу справ, що знаходилась на розгляді.

2.2. Надходження та повернення справ у касаційному порядку

У досліджуваному періоді до ВП ВС передано **222** справи у касаційному порядку проти 234 у 2020 році. Структура надходження касаційних скарг у досліджуваному періоді представлена на *діаграмі 4*.

Діаграма 4

Структура надходження справ у касаційному порядку до ВП ВС за юрисдикціями та підставами надходження у 2021 році

Як бачимо, майже половина справ, як і у 2020 році, – це цивільні справи, більше третини – господарські, 14 % – адміністративні та 2 % – кримінальні.

До ВП ВС у касаційному порядку найбільше передано цивільних та господарських справ, з них повернуто **50** цивільних та **27** господарських справ. У меншому обсязі передано до ВП ВС адміністративних справ (**32**), з яких повернуто **17**.

Адміністративні справи за касаційними скаргами передавалися здебільшого з підстав *наявності виключної правової проблеми* (**15**) та *порушення правил предметної чи суб'єктної юрисдикції* (**10**, як і у 2020 році) і **7** з інших підстав, визначених процесуальним законодавством, проти 10 у порівнюваному році. У 2020 році першість серед підстав надходження адміністративних справ спостерігалась у зв'язку із порушенням правил предметної чи суб'єктної юрисдикції (**20**).

Аналіз стану здійснення правосуддя ВП ВС у 2021 році

За аналогічними підставами надійшли **35** та **26** цивільних справ відповідно проти 34 та 31 відповідно у 2020 році. Крім цього, **27** цивільних справ надійшли у зв'язку з необхідністю *відступити від висновку* колегії, палати, об'єднаної палати *іншого касаційного суду* або *від висновку ВП ВС* – **11** справ, або висновку Верховного Суду України – **5** одиниць. За останніми трьома підставами надійшло у 2021 році вдвічі менше справ, ніж у порівнюваному періоді (відповідно 14, 21 та 8).

Господарські справи за касаційними скаргами передавалися здебільшого з підстав необхідності *відступити від висновку* колегії, палати, об'єднаної палати *іншого касаційного суду* (**31** одиниця, або втричі більше, ніж у 2020 році (17)) чи висновку ВП ВС (**11**), за наявності *виключної правової проблеми* (**28**, як і у 2020 році), а також **9** у зв'язку із *порушенням правил предметної чи суб'єктної юрисдикції* порти 15 у порівнюваному періоді. За першими двома підставами у 2020 році справи надходили у рівній кількості (17 та 18 одиниць).

Загалом розподіл надходження справ у касаційному порядку представлено на *гістограмі 1*.

Гістограма 1

Розподіл переданих справ у касаційному порядку до ВП ВС за підставами їх надходження та юрисдикціями у 2021 році

Порівняно із 2020 роком у досліджуваному періоді збільшилась удвічі кількість справ, переданих з підстави необхідності відступити від висновку колегії, палати, об'єднаної палати іншого касаційного суду, та на 11 % –

за наявності виключної правової проблеми. Разом із цим зменшились у 1,5 раза обсяги переданих справ у зв'язку з порушенням правил предметної чи суб'єктної юрисдикції, майже вдвічі – із необхідності відступити від висновку ВП ВС та на 23 % – із необхідності відступити від висновку Верховного Суду України.

Таким чином, ВП ВС прийняла до розгляду 121 справу, або 55 % від тих, що передавалися КС ВС у 2021 році. Це на 7 % більше, ніж у 2020 році.

2.3. Результати касаційного розгляду

У 2021 році ВП ВС ухвалила 109 кінцевих рішень у касаційному порядку, у рівних обсягах у 45^Ч та 44^Г, а також у 18^А та в 2^К справах.

За результатами розгляду у 78 % випадків судові рішення змінено або скасовано (85), а саме у 36^Г, 36^Ч, 12^А та в 1^К справі. Також ВП ВС у 23 справах оскаржувані рішення залишила без змін, тобто у 9^Ч, 7^Г, 6^А та 1^К справах і в 1^Г справі касаційне провадження закрито.

Відсоток рішень, якими оскаржувані рішення змінено або скасовано, у досліджуваному періоді на 20 % більше, ніж у 2020 році. Натомість у справах інших юрисдикцій цей відсоток коливався від 67 % до 82 %.

За підставами передачі судових справ на розгляд ВП ВС касаційний перегляд судових рішень відбувся так, як наведено на малюнку 4.

Малюнок 4

Результати касаційного перегляду за підставами надходження справ до ВП ВС у 2021 році

Представлені дані показують, що питома вага змінених або скасованих судових рішень у загальній кількості розглянутих справ за кожною з підстав становить від 70 % до 86 %.

У 2021 році найбільше рішень ВП ВС змінила або скасувала оскаржувані рішення в господарських справах за спорами щодо укладення, зміни, розірвання, виконання договорів (правочинів) та визнання їх недійсними (13) і в цивільних справах стосовно спорів, що виникають з правочинів, зокрема договорів (12).

Розподіл рішень ВП ВС за наслідками скасування оскаржуваних рішень судів першої та/або апеляційної інстанцій, представлено на малюнку 5.

Малюнок 5

Наслідки скасування оскаржуваних рішень у касаційному порядку у 2021 році

За даними статистичної звітності, у більшості справ ВП ВС ухвалювала нові рішення (25). Питома вага цих рішень у 2021 році більша на 25 %, ніж у минулому році.

Майже кожне п'яте рішення скасовувалось із закриттям провадження у справі або залишенням процесуального звернення без розгляду (11) проти кожного третього у 2020 році.

Майже кожне шосте рішення ВП ВС стосувалося направлення справи на новий розгляд, як і в порівнюваному періоді. У звітному періоді ВП ВС ухвалила 9 таких рішень.

Майже у рівній кількості справ ВП ВС ухвалила рішень із залишенням у силі рішення суду першої інстанції (7) та з направленням справи для продовження розгляду (6). Частина останнього різновиду рішень зменшилась на 14 % у досліджуваному періоді.

Без урахування справ, у яких за наслідками скасування судових рішень ВП ВС у касаційному порядку справу направила на новий розгляд або для продовження розгляду, ВП ВС ухвалила 94 остаточних судових рішення,

або 86 % від загальної кількості кінцевих рішень. Питома вага цих рішень у періоді, що аналізується, збільшилась на 6 % порівняно із аналогічними даними у 2020 році.

2.4. Залишок у касаційному порядку

Станом на кінець 2021 року ВП ВС не розглянула **87** справ, або 42⁴, 35⁷ та 10⁴. Порівняно з 2020 роком обсяги нерозглянутих справ у досліджуваному періоді збільшились на 13 %.

Наприкінці 2021 року найбільші обсяги нерозглянутих судових справ розподілились за такими категоріями:

15⁴ справ стосовно спорів, що виникають з правочинів, зокрема договорів;

11⁷ справ за спорами щодо укладення, зміни, розірвання, виконання договорів (правочинів) та визнання їх недійсними;

7⁴ справ у спорах про недоговірні зобов'язання;

6⁴ справ у спорах, що виникають із земельних відносин;

4⁴ справи у спорах щодо права власності чи іншого речового права на нерухоме майно (крім землі);

4⁴ справи зі спорів з приводу реалізації публічної політики у сферах праці, зайнятості населення та соціального захисту громадян та публічної житлової політики;

4⁷ справи про банкрутство.

Кількість нерозглянутих справ за іншими категоріями в межах кожної юрисдикції коливається від **1** до **3** одиниць (у 15 категоріях).

За підставами розгляду справ ВП ВС у касаційному порядку найбільше нерозглянутих справ залишилось з підстави наявності виключної правової проблеми (**35**) та *необхідності відступити від висновку колегії, палати, об'єднаної палати та іншого касаційного суду* (**31**).

Значно менше нерозглянутих справ залишилось з підстав *необхідності відступити від висновку ВП ВС* (**10**) або *висновку Верховного Суду України* (**6**) та у зв'язку із *порушеннями правил предметної чи суб'єктної юрисдикції* (**5**).

Таким чином, станом на кінець 2021 року 48 % нерозглянутих судових справ належали до цивільних, понад третину з яких склали справи стосовно спорів, що виникають з правочинів, зокрема договорів, та 40 % господарські справи, із них третина – справи стосовно укладення, зміни, розірвання, виконання договорів (правочинів) та визнання їх недійсними.

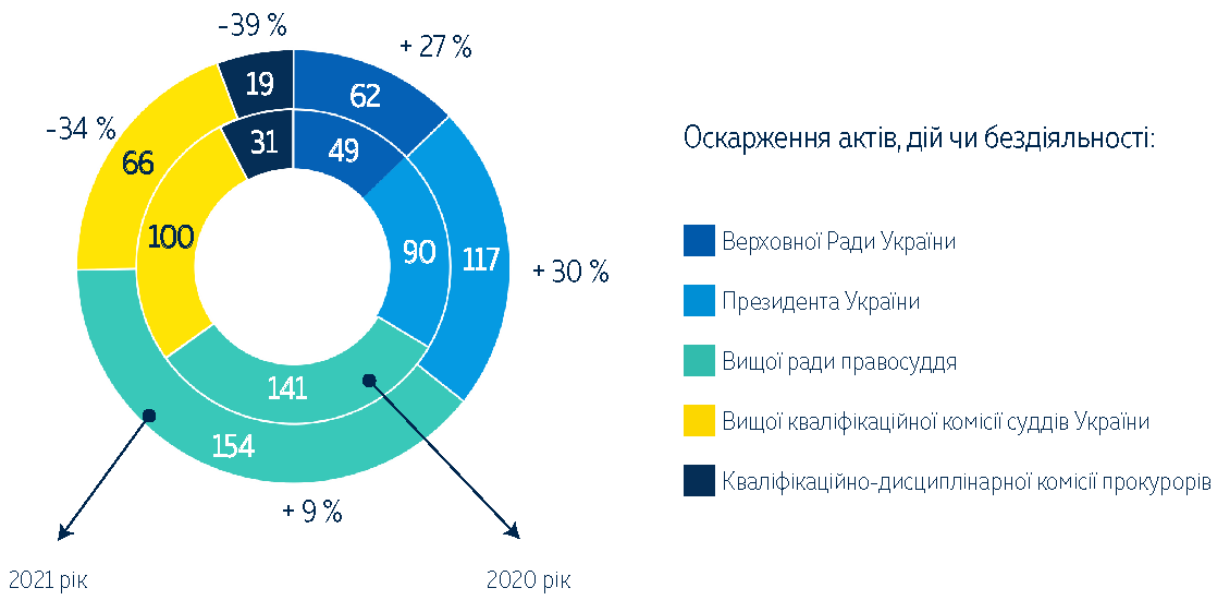
3. Здійснення правосуддя ВП ВС в апеляційному порядку та за скаргами на рішення ДП ВРП

3.1. Загальні обсяги справ в апеляційному порядку та за скаргами на рішення ДП ВРП

У поточному періоді знаходилось на розгляді **454** апеляційні скарги та справи, або на 6 % менше, ніж у 2020 році (485). Серед них – **6** у зразкових справах, **29** апеляційних скарг у справах, пов'язаних з виборчим процесом та **1** апеляційна скарга у справі щодо оскарження бездіяльності органу виконавчої влади. Динаміку змін обсягу апеляційних скарг за іншими категоріями у досліджуваних періодах представлено на *діаграмі 5*.

Діаграма 5

Структура справ і матеріалів ВП ВС в апеляційному порядку за основними категоріями у 2020 – 2021 роках

Відповідно до даних статистичної звітності ВП ВС у досліджуваному періоді обсяги апеляційних скарг, що знаходились на розгляді ВП ВС, зросли у порівнянні з даними 2020 року у справах стосовно Верховної Ради України – на 27 %, у справах за участю Президента України – на 30 %, ВРП – на 9 %. При цьому на 34 % знизилися обсяги апеляційних скарг, що знаходились на розгляді ВП ВС у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

38 % справ за апеляційними скаргами щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності ВРП стосувалися рішень про звільнення судді з посади (39), про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді (16) та про притягнення до дисциплінарної відповідальності прокурора (4).

Серед справ за апеляційними скаргами щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України у **26** справах спір стосувався рішень, ухвалених за результатами проведення кваліфікаційного оцінювання та в **6** справах – щодо порушення процедури проведення кваліфікаційного іспиту щодо кандидата на посаду судді.

Також у досліджуваному періоді на розгляді ВП ВС перебувало **63** скарги на рішення ВРП (у частині її ДП), що на 5 % менше, ніж у 2020 році.

У досліджуваному періоді до ВП ВС надійшло **289** апеляційних скарг, що на 15 % менше порівняно з 2020 роком, коли цей показник становив 340 скарг. З них надійшло **258** апеляційних скарг зі спорів щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності таких суб'єктів владних повноважень: ВРП³ – **90**, Президента України – **83**, Верховної Ради України – **49**, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – **29**, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів – **7**. У цьому ж періоді знаходились на розгляді апеляційні скарги у спорах щодо виборів: народних депутатів України (**20**), Президента України (**7**) та депутатів місцевих рад (**2**), **1** апеляційна скарга у зразковій справі.

Порівняно з аналогічними даними 2020 року збільшились обсяги надходження апеляцій у справах стосовно Президента України – майже в 1,3 раза та Верховної Ради України – в 1,4 раза. Обсяги надходження апеляцій у справах стосовно Вищої кваліфікаційної комісії суддів України зменшились майже в 2 рази.

Скарги щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності ВРП складають 31 % від загального надходження ВП ВС в апеляційному порядку. Серед апеляцій у цих спорах майже кожна третя апеляційна скарга надійшла з питань звільнення суддів з посади (**27**), кожна сьома – щодо рішень про притягнення до дисциплінарної відповідальності судді (**13**) та кожна одинадцята стосувалася рішення про відмову у внесенні Президентом України подання про призначення судді на посаду (**8**). Загалом справи за зазначеними категоріями (**48**) складають більше половини від тих, що стосуються ВРП.

Половина із надходження справ за апеляційними скаргами щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України стосувалися рішень, ухвалених за результатами проведення кваліфікаційного оцінювання, – в **11** справах та у **3** справах – щодо порушення процедури проведення кваліфікаційного іспиту щодо кандидата на посаду судді.

Також до ВП ВС надійшло **37** скарг на рішення ВРП (у частині її ДП), що на 18 % менше, ніж у порівнюваному періоді.

³ За винятком скарг на рішення ВРП, ухвалених за результатами розгляду скарг на рішення її ДП.

3.2. Результати розгляду в апеляційному порядку та за скаргами на рішення ДП ВРП

У 2021 році ВП ВС розглянула **357** апеляційних скарг та справ, тобто 79 % від тих, що перебували на розгляді, проти 53 % у 2020 році. Серед них не прийнято до розгляду **77** апеляційних скарг та розглянуто по суті **280** справ за апеляційними скаргами.

За результатами розгляду матеріалів в апеляційному порядку ВП ВС **57** апеляційних скарг повернула, по **8** апеляційних скарг залишила без розгляду та відмовила у відкритті провадження, по **2** – апеляційне провадження закрила або направила / передала до іншого суду та в **2** винесла інші ухвали.

За результатами апеляційного перегляду у **207** справах оскаржувані рішення залишено без змін, тобто 74 % від кількості розглянутих по суті, у **46** справах – скасовано та у **27** справах – змінено, або 26 % по суті переглянутих рішень ВП ВС скасувала або змінила.

У справах, пов'язаних з виборчим процесом, ВП ВС ухвалила **25** кінцевих рішень, у зразкових справах – **6** рішень та **1** рішення у справі щодо оскарження бездіяльності органу виконавчої влади. У виборчих справах, що стосувалися виборів Президента України, із урахуванням розгляду кількох апеляційних скарг щодо одного оскаржуваного судового рішення КАС, ухвалено кінцеві рішення, за якими скарги не розглянуті по суті у **7** справах. Серед справ, пов'язаних із виборами народних депутатів, ВП ВС ухвалила **16** кінцевих рішень, або у 80 % випадків, із них у **11** випадках апеляційні скарги не розглянуті по суті та у **5** випадках оскаржувані рішення скасовані.

Також серед кінцевих рішень у справах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності ВП ВС ухвалила щодо: ВРП – **118** рішень, або 77 % від загальної кількості кінцевих, Президента України – **83**, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – **54**, Верховної Ради України – **52**, Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів – **18**. Питома вага кінцевих рішень від тих, що перебували на розгляді стосовно зазначених суб'єктів оскарження, відповідала 77 %, 71 %, 82 %, 84 % та 95 %.

Таким чином, ВП ВС у цьому році ухвалила кінцевих рішень у справах і матеріалах, що перебували на розгляді, на 26 % більше порівняно з 2020 роком та майже у 1,3 раза більше переглянула оскаржуваних судових рішень.

Вимоги апеляційних скарг у періоді, що аналізується, задоволено у **73** випадках, з яких у спорах щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності Президента України – майже третину, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та ВРП – майже четверту частину кожна з категорій. У розрізі категорій справ розподіл рішень, якими ВП ВС здійснила апеляційний перегляд, розміщено на *гістограмі 2*.

Результати апеляційного перегляду ВП ВС за категоріями справ у 2021 році

За результатами розгляду **25** апеляційних скарг щодо виборчого процесу кінцеві рішення ВП ВС ухвалила на підставі **7** скарг у справах, пов'язаних з виборами Президента України, **16** скарг – у справах стосовно виборів народних депутатів та за **2** апеляціями у справах щодо виборів депутатів місцевих рад.

У справах стосовно виборчого процесу Президента України **2** апеляції повернуто та **5** залишено без розгляду. У цій категорії справ рішення по суті ВП ВС не ухвалювала.

У справах відносно виборів народних депутатів України **5** скарг повернуто, **3** скарги залишено без розгляду, в **1** випадку апеляційне провадження закрито та за **1** апеляційною скаргою ухвалено інше рішення до відкриття апеляційного провадження. За результатами перегляду судових рішень у таких справах ВП ВС скасувала **5** оскаржуваних рішень, зокрема у **3** справах з ухваленням нового судового рішення. Крім цього, ВП ВС в **1** справі цієї категорії залишила оскаржуване рішення без змін.

У справах щодо виборів депутатів місцевих рад ВП ВС здійснила апеляційний перегляд та скасувала **2** судових рішення з направленням справи для розгляду до іншого суду першої інстанції.

Упродовж досліджуваного періоду ВП ВС також ухвалила **47** кінцевих рішень за скаргами на рішення ВРП (у частині її ДП), з них **38** розглянула по суті, **4** апеляційні скарги повернула, щодо **3** – відмовлено у відкритті провадження та у **2** справах закрито провадження. У **10** справах рішення ДП ВРП скасовано, тобто у **26 %** випадках від кількості розглянутих по суті.

У періоді, що аналізується, порівняно із аналогічними даними 2020 року кількість кінцевих рішень збільшилась на 20 %, а частина розглянутих по суті зменшилась на 10 % при тотожній кількості цих рішень в обох періодах.

У **6** зразкових справах ВП ВС переглянула судові рішення КАС, **5** з яких залишила без змін та **1** – змінила.

За результатами апеляційного перегляду ВП ВС скасувала **46** оскаржуваних рішень КАС, тобто 16 % від загальної кількості переглянутих. Рішення скасовано у **39** справах зі спорів щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності відповідних суб'єктів владних повноважень та у **7** справах щодо виборчого процесу та референдуму.

За наслідками скасування оскаржуваного рішення в апеляційному порядку ВП ВС ухвалила у **21** справі нові рішення, у тому числі у справах, пов'язаних з виборами народних депутатів, – **3** та у справах зі спорів щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності – **18**, а саме: ВРП (**9**), Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (**4**), Президента України та Верховної Ради України – по **2**, Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – **1**.

За наслідками скасування судового рішення в **14** справах закрито провадження в судовій справі або залишено заяву без розгляду. З них у **9** справах, пов'язаних з оскарженням актів, дій або бездіяльності Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, та у **5** справах – Президента України.

Також **11** справ направлено для розгляду до іншого суду першої інстанції або для продовження розгляду, у тому числі по **1** справі відносно Вищої кваліфікаційної комісії суддів України та Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів, **5** – щодо Президента України, **4** – щодо виборчого процесу та референдуму.

3.3. Залишок апеляційних скарг та справ та за скаргами на рішення ДП ВРП

Станом на кінець 2021 року у ВП ВС залишились нерозглянутими **74** апеляційні скарги і справи за ними, тобто 16 % від тих, що знаходились на розгляді в апеляційному порядку. Це на 19 % менше, ніж у 2020 році. Серед них знаходяться справи щодо оскарження актів, дій чи бездіяльності:

ВРП – **30** одиниць, що становить 41 % від загального залишку нерозглянутих апеляційних скарг і справ;

Президента України – **26** одиниць (36 %);

Вищої кваліфікаційної комісії суддів України – **9** одиниць (12 %);

Верховної Ради України – **8** одиниць (11 %);

Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів - **1**.

Разом із цим наприкінці досліджуваного періоду ВП ВС не завершено апеляційний перегляд **13** скарг на рішення ВРП (у частині її ДП), що вдвічі менше, ніж наприкінці 2020 року. Питома вага нерозглянутих справ і матеріалів наприкінці 2021 року від їх загальних обсягів на 18 % менша порівняно із їх частиною станом на кінець 2020 року.

4. Здійснення правосуддя ВП ВС за заявами про перегляд судових рішень за виключними та нововиявленими обставинами

У 2021 році до ВП ВС надійшло **230** заяв про перегляд судового рішення за виключними обставинами, що у 3 рази більше, ніж у 2020 році (71). Аналогічна динаміка спостерігається за всіма юрисдикціями, окрім господарської, дані в якій майже не змінилися.

З урахуванням нерозглянутих заяв на початок 2021 року в провадженні ВП ВС перебувало **238** таких заяв ⁴, а саме у 194^К, 22^А, 17^Г, 2^Г та 3^{АП} справах. Більшість цих заяв (**185**) – із підстави встановлення міжнародною судовою установою, юрисдикція якої визнана Україною, порушення Україною міжнародних зобов'язань при вирішенні даної справи судом (далі – за рішеннями ЄСПЛ).

У досліджуваному році ВП ВС розглянула **224** заяви про перегляд судового рішення за виключними обставинами, що у 2,8 рази більше, ніж у 2020 році. За результатами їх розгляду 94 % заяв повернуто, щодо них відмовлено у відкритті провадження або закрито провадження. Оскаржені рішення скасовані у 2^Г судових справах, 2^А, 3^К та 2^{АП} справах. У цих справах оскаржувані судові рішення скасовано відповідно до таких рішень ЄСПЛ: «Чернов проти України», «Скоморохов проти України» та «Карташов проти України» у 3 кримінальних справах; «Філософенко проти України», «Горайнова проти України» у 2 адміністративних справах; «Сатановська та Роджерс проти України» та «Левчук проти України» у 2 цивільних справах; «Чернега та інші проти України» у 2 справах про адміністративне правопорушення.

Станом на кінець 2021 року ВП ВС не розглянула **14** заяв про перегляд судових рішень за виключними обставинами, зокрема: **6** – у кримінальних справах, **5** – в адміністративних, **2** – у цивільних та **1** – у господарській справі. Питома вага нерозглянутих заяв серед тих, які перебували на розгляді, на 4 % менша, ніж у 2020 році.

У 2021 році на розгляд до ВП ВС надійшло **9** заяв про перегляд судових рішень за нововиявленими обставинами проти 12 у 2020 році.

З урахуванням нерозглянутих заяв на розгляді ВП ВС перебувало **11** таких заяв, з них у адміністративних справах **3** заяви повернуто заявникам, за **1** відмовлено у відкритті провадження та за **1** заявою ВП ВС переглянула судові рішення, яке залишила без змін, також **2** заяви повернуто в цивільних справах та в **3** кримінальних справах за такою заявою відмовлено у відкритті провадження. Загалом ВП ВС за цими заявами ухвалила **10** кінцевих рішень проти 9 із 12, що знаходились на розгляді у 2020 році.

При цьому на кінець 2021 року нерозглянутою залишилася **1** заява в адміністративній справі, як і наприкінці порівнюваного періоду.

⁴ У 2020 році на розгляді ВП ВС перебувала 61 заява у кримінальних справах, 9 – у цивільних, 15 – в адміністративних та 5 – у господарських.

Додатки

Порівняльна аналітична таблиця 1

Загальні показники здійснення правосуддя ВП ВС за порядком звернення та видами справ

Найменування показника	Перебувало на розгляді (I)		Надійшло на розгляд (II)		Ухвалено кінцевих рішень (III)		Залишок нерозглянутих наприкінці (IV)		
	у році								
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	
Загальна кількість справ, у тому числі:	1483	1391	907	1112	1013	1069	286	195	
за порядком звернення									
у касаційному порядку	621	297	234	222	423	109	77	87	
в апеляційному порядку	485	454	340	289	257	357	169	74	
скарги на рішення ВРП (у частині її ДП)	66	63	45	37	39	47	26	13	
заяви про перегляд судових рішень за	виключними обставинами	90	238	71	230	80	224	9	14
	нововиявленими обставинами	12	11	12	9	9	10	1	1
за видами справ									
адміністративних	914	762	524	553	602	614	214	105	
господарських	148	110	94	84	88	46	27	36	
кримінальних	108	250	98	245	95	240	7	6	
цивільних	313	266	191	229	228	166	38	48	

Порівняльна аналітична таблиця 2

Результати здійснення правосуддя ВП ВС за порядком звернення та видами справ

Найменування показника	Ухвалено кінцевих рішень, якими вимоги процесуальних звернень і справ:				Ухвалено кінцевих рішень, якими вимоги задоволені (VII)		
	не розглянуто по суті (V)*		розглянуто по суті (VI)**				
	у році						
	2020	2021	2020	2021	2020	2021	
Загальна кількість справ, у тому числі:	320	629	693	440	307	179	
за порядком звернення							
у касаційному порядку	6	1	417	108	247	85	
в апеляційному порядку	36	77	221	280	45	73	
скарги на рішення ВРП (у частині її ДП)	4	9	35	38	4	10	
заяви про перегляд судових рішень за	виключними обставинами	64	211	16	13	11	11
	нововиявленими обставинами	5	9	4	1	0	0
за видами справ							
адміністративних	136	275	466	340	159	97	
господарських	13	3	75	43	50	36	
кримінальних	87	233	8	7	4	8	
цивільних	84	117	144	48	94	38	

* кінцеві рішення про повернення процесуального звернення, відмову у відкритті провадження, закриття провадження, інший кінцевий результат до відкриття провадження

** кінцеві рішення по суті, якими вимоги задоволено, у задоволенні вимог відмовлено, ухвалено інший результат після відкриття провадження та розгляду по суті